

En tyst och effektiv konstutställning i papper – så går det att beskriva konstboken. Pontus Dahlman testar tre nya böcker om eller av tre konstnärer för att se hur text och bild samsas för att visa upp teckningskonsten.

Teckningskonst i bokform

Text: Pontus Dahlman

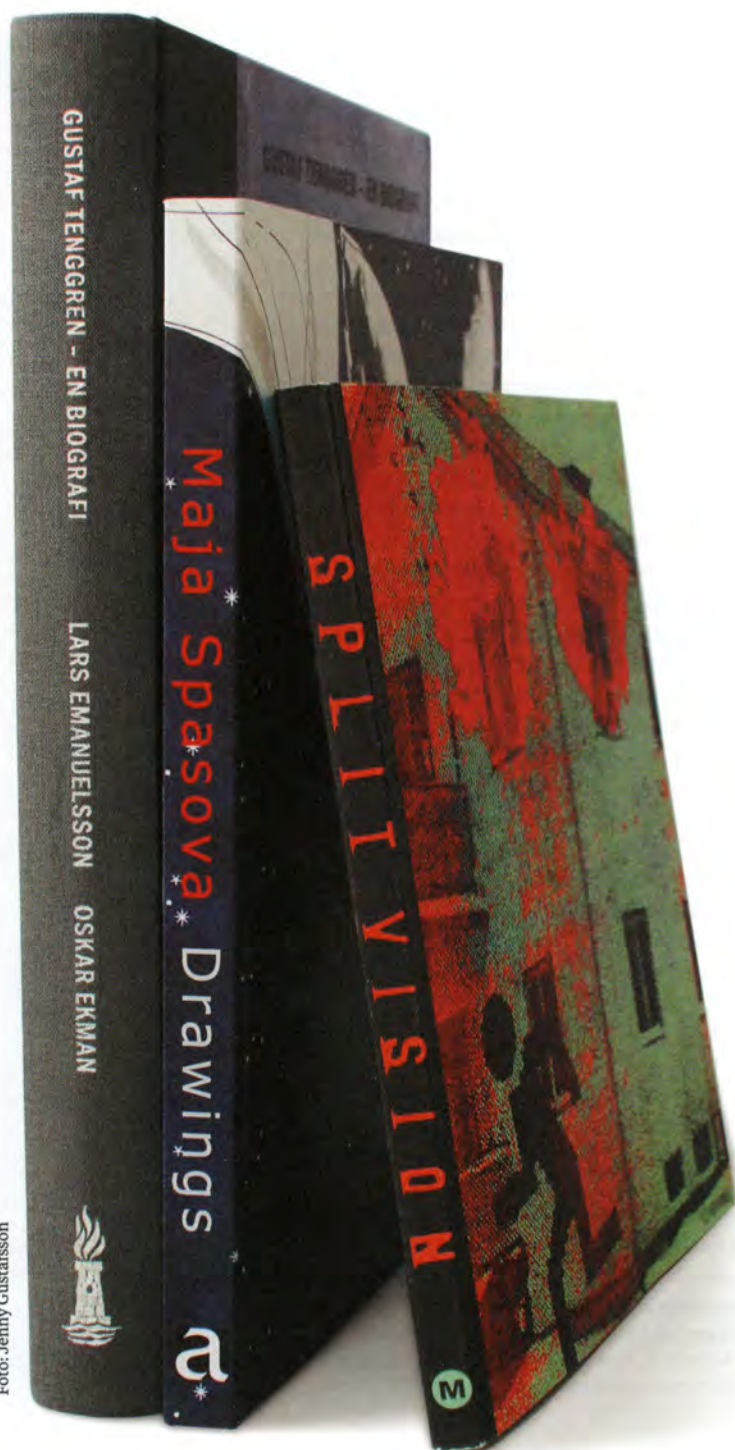

Foto: Jenny Gustafsson

Vad ska tecknaren ha boken till? Vad vinner illustratören på en pärmpaketering? Tre aktuella svenska konstnärsböcker ger minst lika många olika svar.

Men innan testet tar vid, ett krasst konstaterande om objektet i sig: den traditionella pappersboken är egentligen som vilken maskin som helst. Visserligen nästan ljudlös, men likt alla apparater beroende av att samtliga delar kuggar i varandra. Formatet, layouten, pappersvalet, bindningen. Ett finlir som blir helt avgörande när text och bild måste samsas med varandra, på lika villkor.

Som i vårt första exempel: *Gustaf Tenggren – En biografi*. Tecknaren, målaren och illustratören Gustaf Tenggren, som dog 73 år gammal 1970, har länge varit nästan okänd i Sverige, trots att han tillhörde stjärnorna i sin genre, också i det USA som han emigrerade till i början av 1920-talet.

Tenggren växte upp i Göteborgstrakten under knappa förhållanden. Han visade tidigt en stor tecknarbegåvning och fick redan som 24-åring ta över illustrationerna, efter John Bauer, i den ständiga julboksuccén *Bland tomtar och troll*. Ett uppdrag där han använde sin mix av slingrig jugend och detaljrik men urskogsdramatisk expressionism.

Ovan och till höger: *Gustaf Tenggren – En biografi*. Bilder av Gustaf Tenggren. Grafisk form av Lina Sponberg. Text av Lars Emanuelsson. Kompletterande research av Oskar Ekman. Redaktör Oskar Ekman. Kartago, 2014.

I USA värvades han av Walt Disney och blev en av studios första konstnärliga ledare, med särskilt stort designansvar för miljöerna i den animerade långfilmen *Pinocchio*. Han gjorde lukrativa reklamknäck, hade prestigefulla uppdrag för amerikanska tidningar som *Life*, och slutade sin yrkesbana som hisnande framgångsrik barnboksillustratör.

Att ta del av Tenggrens levnadstecknare Lars Emanuelssons biografiskt djuplodande text, researchkompletterad av Oskar Ekman, är som att sitta på ett tåg som svishar in på ett nytt och alternativt kulturhistoriskt spår. Tänk att denne svenske kreatör, och svirare, lyckades pricka in så många kreativa hot spots och ändå är en doldis för så många i dag!

Att Tenggren nästan uteslutande arbetade inom den direkta uppdragsbranschen tillför dessutom en nog så dramatisk yrkesdimension. Den kommersiella tecknarens och illustratörens verk är ju direkt kopplat till en marknad där beställaren visserligen kan göra tummen upp, men också har all rätt att refusera resultatet. En hård ekonomisk realitet som tycktes passa den stilistiskt kameleoniske Tenggren utmärkt.

Hans illustrationer "lånar sig perfekt till att bildsätta den amerikanska drömmen", kan man läsa. Och hans pinuppaktiga annonsil-

lustration för silkesstrumpsmärket Blue moon, blir rent av "en ikon med nationell spridning". Samtidigt bryter han då och då upp sin stil med nya grepp och influenser och till sist, när han har hunnit flytta med sin fru till kusten vid Maine, kan hans bilder få mörkt medeltida drag, ja till och med likna Salvador Dalís mardrömsvisioner.

Utän reproduktionerna av verken och de dokumentära fotografierna hade grundforskningen bakom boken varit meningslös. Och det här är en verkligen visuellt generös biografi, ända in i notapparaten.

Layouten flyter på i en självklar rytm, den grafiska formgivaren Lina Sponbergs typografi är effektiv och stram. Rubrikerna i sanserif är visserligen feta och versala, men finns bara i kapitlens början – ett smart grepp, underrubriker skulle ha tävlat med bilderna om uppmärksamheten.

Boken är stor till formatet, men brödtextens satsyta, grad och kängel liknar läsvänligt nog dem hos vanliga prosaböcker. Det släta men matta papperet ger kanske inte ett högblankts extra stuns i bilderna, men är idealiskt för den här typen av konstbok, som lätt förstörs av reflexer från köksbordslampan. Jag har kort sagt svårt att tänka mig en mer effektiv introduktion av den tills nu bortglömde Tenggren.

På sitt sätt lika okänd för den bredare konstintresserade allmänheten är en annan intensivt tecknande konstnär, svensk-bulgariska Maja Spasova, född 1959. Men där Tenggrenboken ger extremt mycket biografisk information, får man i boken med Spasovas teckningar från de senaste 30 åren knappt veta något om henne som person. Boken liknar mest en utställningskatalog med ett stelt cv som enda ledljus.

Där finns dock en inledande essä av Elisabet Haglund, som har varit chef på Skissernas museum i Lund, och som lite väl poetiskt benar ut Spasovas på en och samma gång kosmiskt stjärnvindlande och jordbundet kroppsliga estetik.

I en kort text berättar Spasova själv att tecknandet för henne "är som att andas". Alltså en på samma gång automatisk reflex och viljestyrd handling. Hon använder helst "bläck och stålfjäder", och så följer den rika raden av teckningar, nästan helt fokuserade på mänskliga gestalter, utslungade över en orolig jord eller ett stjärngnistrande universum, i en stil som på samma gång får mig att tänka på ALMA-pristagaren Isol, eller Marisol Misenta, den yvigt exakte målaren Erland Cullberg och ja, faktiskt och helt oväntat, konstnären Peter Dahl. Det här är kort sagt ett slags manual för

Till vänster och nedan: *Maja Spasova – Drawings*. Bilder av Maja Spasova. Grafisk form av Kristian Spasov. Text av Maja Spasova och Elisabet Haglund. Bokförlaget Arena, 2014.

